

1.6

5-111
2001

Число 32.

ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ
В СКРАНТОНІ, ПА.

ПАН ПИСАР

ШТУКА В ТРЕХ АКТАХ

Написав Г. Г. Г.

ЦІНА 20 Ц.

1919

UKRAINIAN BOOK STORE
439 North Sixth Avenue,
Scranton, Pa.

(35)

Число 32.

ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ
В СКРЕНТОН, ПА.

ПАН ПИСАР

ШТУКА В ТРЕХ АКТАХ

Написав Г. Г. Г.

1919

UKRAINIAN BOOK STORE

439 North Sixth Avenue,
Scranton, Pa.

ОСОБИ:

ГРИГОРІЙ БІЛОЗУБ, старий ґазда.

КАТАРИНА, його жінка.

АННА, їх дочка.

ОЛЕНА, подруга Анни.

ІВАН, брат Олени.

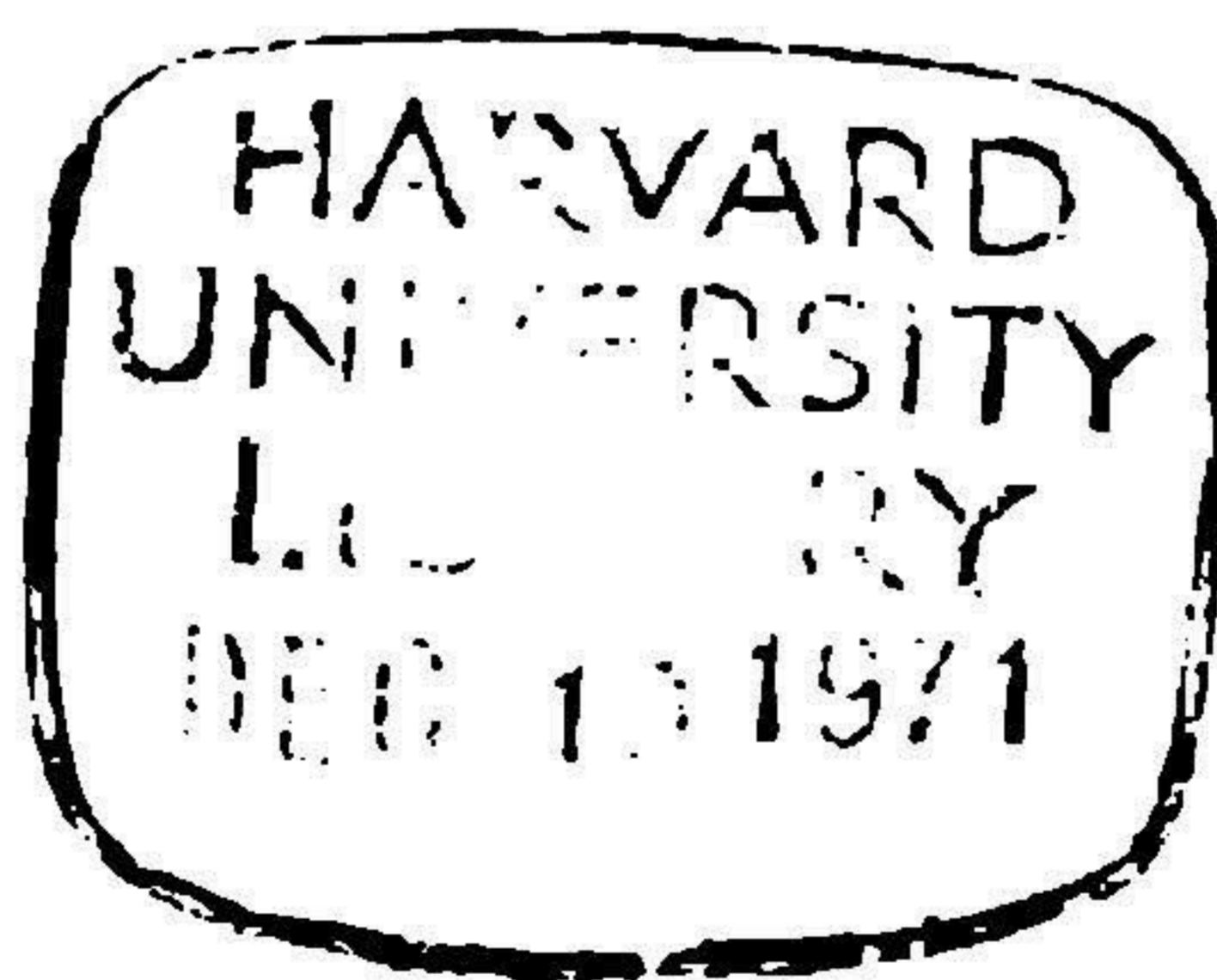
МИХАЙЛО, парубок.

ОЛЕКСА, ґазда.

СОФРОН, писар громадський.

ПЕТРО, слуга у Білозубів.

Діє ся на селі.

АКТ I.

(Хата у Григорія Білозуба з образами на стінах,
з шафою, лавками і т. д. а всюда порядок
як у неділю).

СЦЕНА 1.

Григорій і Катарина.

(При піднесеню завеси чути, що дзвони дзвонять.

На сцені сунть Григорій і Катарина,
обоє святочно убрані).

КАТАРИНА. От, вже і на вечірню дзвонять. (іде до бічних дверей і кличе): Чи чуєш, Анно? вже дзвонять до церкви. Чого так довго пораяєш ся, гей на яке весіле? (відходить від дверей.) Біда з тими дівками.

ГРИГОРІЙ. Тай й я кажу біда. В кождий раз, коли виходить з дому, пристроюєсь як на яке весіле.

КАТАРИНА. Та вжеж дівці не мож показуватись межи люди, не убравшись, як треба.

ГРИГОРІЙ. Та хоть би лиш поступала, як треба.

КАТАРИНА. Хибаж вона зле поступає?

ГРИГОРІЙ. Зле не зле, а такой і те вже зле, що за довго дівочить. Парубки трафляють ся, а вона якось не спішить ся.

КАТАРИНА. Прийде на все свій час.

ГРИГОРІЙ. Але коли? Бачиш, я вже не здужаю, чоловік старіє ся, а ти сама не даш ради тій всій роботі.

КАТАРИНА. Ой, мені тога робота вже боком лізе.

ГРИГОРІЙ. От, й бачиш. Давно здав би ся зять.

КАТАРИНА. Та здав би ся, но вона знає, що рбить. До замужя не силуймо її, щоби колись на нас не нарікала.

ГРИГОРІЙ. Я її не силую, але—бій ся Бога—вже трох було, а вона за жадного не йде. Як се довго буде?

КАТАРИНА. Яких там трох?

ГРИГОРІЙ. А Максимів Луцько.

КАТАРИНА. А правда.

ГРИГОРІЙ. А Василів Павло.

КАТАРИНА. Та правда. А хто третий?

ГРИГОРІЙ. А писар Софрон.

КАТАРИНА. Та де йому до жениханя! Такий старий, що й я би його не хотіла.

ГРИГОРІЙ. То нехай вибирає якого молодого. Як так довго вибирати буде, то не трафить ся ніхто. Хиба за дурного Петра піjde.

КАТАРИНА. Пожди-но, старий—я щось заміркувала.

ГРИГОРІЙ. А що таке?

КАТАРИНА. (*тихше*) Мені здаєсь, що вона щось за Михайлом потягає.

ГРИГОРІЙ. Який Михайло?

КАТАРИНА. А Петрів.

ГРИГОРІЙ. Та й він добрий. Я знаю старого Петра, ґазда добрий й маючий, так і син повинен бути таким.

КАТАРИНА. Ну, іди-ж ти на двір, а я її спитаюсь.

ГРИГОРІЙ. Та й спитай. (*відходить*)

СЦЕНА 2.

Катарина і Анна

АННА (*убрана також святочно, виходить з комори*). А ось я вже убрана. Дайте лиш мій молитвослов, тай можемо йти на вечірню.

КАТАРИНА. А ось він тут на шафі. (*бере з шафи і подає*) Можемо йти.

АННА. А до читальні вступимо по вечірні?

КАТАРИНА. Та вступимо—вступимо, може там буде й Михайло.

АННА. Що за Михайло?

КАТАРИНА. Е, та бо не удавай, що нічого не знаєш. Не мене дурити, коли я таки зміркувала, що ти через него иншим парубкам гарбузи надавала.

АННА. Що-бо се ви, мамо, таке наговорили! Я жадного Михайла не то що не знаю, а таки й не хочу его й на очи бачити.

КАТАРИНА. Не хочеш ся признати—встидаєш ся—але коли би так сватів прислав, то й пішлаб за него.

АННА. Най спробує, то й піjde з таким гарбузом, як і другі.

КАТАРИНА. Не в лиху годину би ти таке сказала. Слухай, дівко, що я ось тобі скажу. Опамятай ся і знай, що робиш. Уважай на старого батька. Він через тебе перед часом в могилу йде. Перебираєш женихами, як жадна дівка в селі. Трафлялось тобі вже трох, а ти їм гарбуза піднесла, а тепер хочеш й

четвертому піднести?... Ти була минувшої неділі у церкві й чула, що єгомость говорили?

АННА. А що говорили?

КАТАРИНА. Ось й бач—вже й забула. Хибаж ти не чула, як вони говорили, що батька й мати треба слухати у всім.

АННА. Хибаж я не слухаю?

КАТАРИНА. А вжеж, що ні, коли ось ми хочемо бачити тебе щасливою, а ти не слухавш і помітуеш женихами. Тоті, що з тобою хотілись посватати, були прецінь порядні парубки. Тай і писар Софрон добрий, хоть старий. А про Михайла також нічого злого ми не чували. Ей, гляди, щобись не посивіла дівкою. А то би був сором!

АННА. *(злагідніла)* Щож ви, мамо, хочете від мене?

КАТАРИНА. Хочу, щоби ти нас слухала, як казали єгомость, і ввела нам зятя до хати, бо батько вже не здужас, тай і я не здужаю. Треба газди для хати.

СЦЕНА 3.

Попередні і Олена

ОЛЕНА. *(святочно убрана)* Ануню, Ануню, та-бо вже ходи на вечірню, а то буде пізно. *(побачивши її сумну, споглядає то на неї то на Катарину)* А се що таке тут сталось?

КАТАРИНА. Нехай вона тобі скаже, що сталось, та і скажи її на розум, що годі вічно дівкою бути. *(Відходить)*.

СЦЕНА 4.

Олена і Анна..

ОЛЕНА. *(рухає раменами)* Що се таке у вас сталось?

АННА. *(монотонно)* А ось що—хочуть мене віддати за муж, та й видумали вже якогось там Михайла на зятя.

ОЛЕНА. Михайла! А ти що на те?

АННА. Ти ще й питаєш, що я на те? Хибаж не навш, кого я люблю? Ах Господи святий! як то тяжко безнадійно любити! Батько нарікає на мене і мати нарікає, а я їм признатись не можу, кого я люблю, бо висміяли би мене, що полюбила бідного, та ще такого, що помандрував в чужину за море, щоби крейцара доробитись. Писар Софрон вмовив в батька і маму, що Іван не живе, що він умер, і вони силують мене за другого пійти.

ОЛЕНА. Що кажеш? Мій брат умер?

АННА. Так вони межи собою говорять, але моє серце мені каже, що він живе і верне до мене. Відходячи кляв ся, що поверне. О, коли він покляв ся, то й верне, з певністю верне.

ОЛЕНА. І я вірю. що верне, бо й щож би я без него тут робила? Ні батька, ні матери нема, померли нам давно і лишились лиш ми двоє. Він пійшов у світ заробити крейцар, а я на службі у чужих виглядаю, коли верне мій брат, що мені заступить і батька. Но, але не сумуймо так—Господь Бог нам його верне, і тоді обоє будемо щасливі. Ходім до церкви і помолимось до св. Николая, щоби хоронив його від всякої пригоди і вернув здорового до дому. Ну, будь веселою, Ануню, так як я веселою. (*ловить її за шию*) Правда, що ти весела?... Ну, засмійся!

АННА. (*увеселившись*) Я вже весела! Ти Олено така, що при тобі кожний розвеселіє.

ОЛЕНА. Розвеселієш ти ще більше, коли верне Іван. От, знаєш що—по вечірні пійдем до старої Зубалихи, вона уміє в картах читати, тай скаже нам щось доброго про Івана.

АННА. (*весело*) Добре, що ти згадала собі про Зубалиху. Я вже давно хотіла до неї пійти. Ходім. (*біжуть до дверей і встрічають ся з Григорієм і Софроном*).

СЦЕНА 5.

Попередні, Григорій і Софрон

ГРИГОРІЙ. Та-бо, о мало що з ніг мене не звалила та сорока!

ОЛЕНА. Як ся маєте, батько Григорій! та й даруйте мені, що я вас потрутила.

ГРИГОРІЙ. Ну, ну, я й не гніваюсь.

СОФРОН. (*носить на голові перуку, котру приладжує*) Здоровенькі були, дівчата, мої голубята!

ОЛЕНА. Здорові були, пане писар! А чи не часом до Анни ви се прийшли?

СОФРОН. Я знаю, що прекрасна Ганя мене не хоче, но серце моє все тягне до неї.

ОЛЕНА. І голова моя завернулася за Ганею.

СОФРОН. І голова моя завернулася за Ганею.

ОЛЕНА. Бо я Ганю дуже люблю.

СОФРОН. Бо я Ганю дуже люблю.

ОЛЕНА. І женитись з нею хочу.

СОФРОН. І женитись з нею хочу.

ОЛЕНА. Бо я хоть старий, але до любови ще молодий.

СОФРОН. (*смієсь*) Хе-хе-хе!

ОЛЕНА. Хоть голова вже посивіла.

СОФРОН. О, дуже прошу, я ще маю добрий волос на голові.

ОЛЕНА. То правда, що волос на тім міхурі добрий і чорний, але де подів ся волос з вашої голови? (*ловить за волос на голові Софрона і здирає перуку, кидаючи її високо*) Ха! ха! ха! ловить вашу голову, пане писар! (*в сміху ловить Анну за руку і обі вибігають з хати, сміючись ще в сінях*).

СЦЕНА 6.

Григорій і Софрон

СОФРОН. (*підносить скоро перуку і кладе на голову*) Та дівчина лиш збитки вміє виправляти. Скільки разів я з нею зустрічусь, то все мені якогось збитка зробить.

ГРИГОРІЙ. От молоде, та і не дивуйтесь, що все веселе.

СОФРОН. Але що її до моєї фризурі? Я нарочно ношу таку фризурю, бо коли я ходив в місті до школи, то видів, що всі пани носять таку фризурю. А я прецінь належу трохи до паньства, маю — як то кажуть — щось і в кишени і в голові, тай собі також справив таку фризурю, щоби більше подобатись дівчатам. Ах, тоті дівчата! через них я не міг шкіл покінчити і вигнали — те, хотів сказати, покинув школи і на село на писаря громадського пішов. Я дуже полюбив той фях, де треба також здібних людий, а у мене—як то кажуть—і голова не пуста і в кишени не порожно.

ГРИГОРІЙ. Не розумію, що через те хочете сказати.

СОФРОН. Я все одно і те саме повтаряю і до одного повертаю. (*виймає табакерку і частує*) Прошу, зажийте дуже добра табака. Я тютюну не курю, бо тютюн почують зараз дівчата, а табаку де коли зажию, бо її не почують так борзо дівчата. При дівчатах я цигара курю, як то роблять пани. Ну, прошу! (*сам заживає*).

ГРИГОРІЙ. Я з роду табаки не нюхав.

СОФРОН. Але ся така, що як її понюхаєш, то ще нюхати захочесь. Але що то я мав вам сказати і по що я тут прийшов?

ГРИГОРІЙ. Певне маєте до мене важне діло?

СОФРОН. О, дуже важне — зараз важ скажу. Ви бо мене знаєте не від нині, тай і знаєте, що у мене і голова не пуста і кишенья не порожна, і що вапа донечка—

СЦЕНА 7.

Потередні, Олекса і Михайло.

ОЛЕКСА. Слава Ісусу Христу!

ГРИГОРІЙ. Слава на віки!

СОФРОН. Знова мені перешкодили і не дадуть висказати мої пламенні намірення і чувства.

ГРИГОРІЙ. Вітайте гості! Давно вже не бачив вас, куме Олекса у моїй хаті. Прошу, сідайте.

ОЛЕКСА. Здорові були, пане писар!

СОФРОН. Здорові і ви були, пане Олекса, та і що там у вас чувати?

ОЛЕКСА. У мене все старе. Ви, пане писар, більше від нас знаєте, бо і читаете газети і всякі книжки, тай знаєте, що у світі ся діє.

СОФРОН. Не хвалюсь, що у мене голова не пуста і кишенья не порожна — *(трахтує его табакою)*

ОЛЕКСА. А, знаємо о тім, знаємо, тай і ради би дізнатись від вас, чи то правда, що люди говорять.

СОФРОН. А що таке?

ОЛЕКСА. А говорили нам пан вчитель, що десь там в тій Гамериці завалилась якась копальня і багато людей засипало. Пійду—кажу—до вас, пане писар, тай і вас про те ся спитаю. Пан вчитель є також вчений, але ви таки більше вчений і ліпше все знаєте. Та ось добре, що вас тут здибав і спитаюсь про се.

СОФРОН. А так, то правда, що копальня завалилась і засипала багато люда, а що гірше, що власне в тій копальни працювали наші люди, що то минувшого року туди пішли.

ОЛЕКСА. І їх засипало?

СОФРОН. А вжеж, що засипало.

ОЛЕКСА. Так може і мого імянника Олексу, того славного музиканта засипало?

СОФРОН. І його також засипало.

ОЛЕКСА. І я й казав йому: Не йди Олексо до Гамерики, з тебе добрий музика і не буде кому грати на весілях! Так ні, не услухав і заграв собі на смерть!

СОФРОН. Тай і Івана Стадницького засипало.

ГРИГОРІЙ. От тобі і на! Зістала тепер Оленка круглою сиріткою.

СОФРОН. А нехай і зістає, коли собі жарти робить зі старших і учених людей.

ОЛЕКСА. Видите, куме Григорій, який наш пан писар розумний! Вони все знають, що у світі дієсь.

СОФРОН. О, бо у мене і голова повна і кишенья не порожна.

ОЛЕКСА. Знаємо і бачимо те. Засипало, кажете, і Олексу

і Івана—бідняки! Оба вони добрі були парубки, а Іван говорять мав ся щось до вашої донечки, куме Григорію.

СОФРОН. Я се потверджаю, тай і се потверджаю, що прекрасна Ганя ждала лиш на Івана і иншим гарбузи давала.

ГРИГОРІЙ. Так кажете?

ОЛЕКСА. Коли тк каже пан писар, то й мусить так бути. Бідна сирітка Олена, треба її тепер до себе пригорнути.

ГРИГОРІЙ. Та й християнське діло те буде.

СОФРОН. Е, кому би ся хотіло таку збиточницю до себе брати?

ОЛЕКСА. Як то, кому? А ось перший кум Григорій те зробить. Втратив в Івані зятя, то ми йому дамо другого, а в місце дочки возьме до себе Олену. Правда, куме Григорій?

ГРИГОРІЙ. Та воно би й не зле було.

СОФРОН. Коли вже на таке прийшло, то і я маю зятя. *(поправляє собі волоссє)* Я іменно не хвалюсь, бо у мене і голова не пуста і кишеня не порожна...

ОЛЕКСА. Та тут голови і кишені не треба, коли буде зять, то вже буде й голова і кишеня.

СОФРОН. Не знаєте, що я хочу говорити.

ОЛЕКСА. Та ви вже опісля будете говорили, тепер дайте нам говорити.

СОФРОН. Власне перше я повинен говорити, бо я не хвалюсь, у мене—

ОЛЕКСА. Вже знаємо—голова і кишеня.—

СОФРОН. Але яка голова і яка кишеня!

ГРИГОРІЙ. Пане писар, та-бо ви все перешкаджаєте і не даєте нікому говорити. Дайте вже докінчити кумови Олексі. І що ви хотіли сказати, куме?

ОЛЕКСА. Коли з Івана не можете мати зятя, то я вам дам другого парубка на зятя. Чи можемо присилати старостів?

ГРИГОРІЙ. А від кого то?

ОЛЕКСА. *(показує на Михайла)* А от, від сего парубка, та лиш боїмось, щоби він не дістав гарбуза.

СОФРОН. Але з певністю буде гарбуз—школа трудити старостів.

СЦЕНА 8.

Попередні і Петро

ПЕТРО. *(трохи дурноватий хлопець, входить і сідає в куті).*

ОЛЕКСА. Ну, і як скажете, куме? чи прислати старостів?
ГРИГОРІЙ. (*заклопотаний*) Я тут не рішаю—треба перше поспитати дочки.

СОФРОН. А так, так, мудро старий говорить, треба перше дочки поспитати, і я майже увірений, що Ганя не схоче. (*про себе*) Агій, готові мені дівку з під носа спрятати. А так добре діло я обдумав.

ГРИГОРІЙ. Тай і жінки тра порадитись, бо я не хочу дитини силувати.

СОФРОН. Ага, на милованя нема силуваня. Тай і те правда, що хто хоче женитись, той повинен мати щось і в голові і в кишени, щоби мати чим жінку удержати. А Михайло що? Його батько ще жие, а він ще нічого свого не має, наколи я — як то кажуть — маю і голову повну і кишеню не порожну...

ПЕТРО. (*смієсь*) Гі-гі-гі! і голову повну і кишеню не порожну.

СОФРОН. А ти що до нас мішаєш ся? Може також в свати прийшов?

ПЕТРО. Хибаж гадаєте, що я не міг би ся женити? Коли вам такому старому забаглось мати жінку, то чомуж не міг би і я мати жінку, коли я ще молодий? гі-гі-гі.

ГРИГОРІЙ. Петро добре говорить. Ви, пане писар, коли що думаєте, то й вибачайте, що вам скажу, що ви для моєї дочки за старий.

СОФРОН. (*злісний*) А ви хйба молодший від мене?

ПЕТРО. Пане господарю, дайте спокій, бо пан писар загнає сердитись і готов вас і нас до гарешту запакувати — гі-гі-гі. —

СОФРОН. (*як висше*) Старий! Який мені молодик! Але пожди, покажу я вам, що я умію! (*відходить в злости і все щось муркоче*).

СЦЕНА 9.

Попередні без Софрона

ГРИГОРІЙ. От і розсердив ся, не знати чого!

ОЛЕКСА. Нехай там і сердить ся, а ми кінчаймо наше діло. Скажіть, що думаєте?

СЦЕНА 10.

Попередні, Катарина і Анна.

ГРИГОРІЙ. А от і жінка і дочка—нехай вони говорять.

КАТАРИНА. А, у нас і гості суть! Та певно був тут і пан

писар, бо ми его виходячого стрітили. Щось був злісний і відказував, а побачивши нас, сказав: Спішіть ся, бо там свати прийшли, але з тих сватів буде таке як з сватами Івана! Що ся тут стло?

ГРИГОРІЙ. (махає рукою) Е, пусте і говорити. (до Анни) Підійди ближше, Анно! (Анна підходить) Послухай, що се я тобі скажу. Ти одна у нас і я би хотів діждатись з тебе потіхи. Мої літа, дні, а навіть години вже пораховані. Та й мати вже не здужас. Так й треба нам ґазди щоби тут за нас ґаздував. От бач, кум Олекса привів Михайла, та й хоче довідатись, чи присилати старостів. Я проти Михайла нічого не маю, і видить ся мені, що буде він таким, яким його батько є. Довше перекидувати женихами не можна, если не хочеш, щоби я тебе вирик ся і проклинав.

КАТАРИНА. Та-бо погоди старий! Анна вже по дорозі обіцяла, що піде за першого жениха, котрий лиш трафить ся. А про Михайла я багато доброго чула, так і тішусь, що він а не хто инший навинув ся.

ГРИГОРІЙ. Ну, так і говоріть. (до Олекси і Михайла) Ось і чулисьте,—можете присилати старостів.

МИХАЙЛО. Анночко, скажи ти сама, чи присилати старостів?

АННА. (по хвилі борби) Ти чув, що тато і мама сказали. Я слухаю батька і мами і так буде, як вони кажуть.

МИХАЙЛО. Ти будеш зі мною щасливою.

ОЛЕКСА. Діло скінчене. Ходім тепер по старостів. Бувайте здорові, куме Григорій. Бувайте здорові Катарино, і ти дівко бувай здорова, та дожидай ще нині вечером старостів. Слава Ісусу Христу! (відходять).

ГРИГОРІЙ і КАТАРИНА. Ідіть здоровенькі! (відводжують їх на двір).

СЦЕНА 11.

Анна і Петро.

АННА. (мов скаменіла стоїть на однім місци).

ПЕТРО. (дивить ся на неї) Була на світі сирітка, що не мала ні тата, ні мами. Всі нею поштуркували і били—нігде її жити не дали. І блукалась вона по світі й шукала притулку. Та ніхто її не пригорнув і кусня хліба не дав. Всі казали: Ти дурний, Петре, ти нездібний до нічого, йди під церков і там хліба проси.

АННА. (все стоїть на однім місци й дивить ся в одну сторону, слухаючи, що Петро говорить).

ПЕТРО. І сїдав я під церков, а люди переходячи кидали по крейцару або кусень хліба давали. Ніхто до хати не прийняв —ночував разом з пташками у лісі, а зимою під лавою у старого Абрамка. Жид був милосерднійший від усіх. І побачила раз ту сирітку одна дівчина—Ганею її звали—і умилосярдилась над нею, тай сказала: Ходи хлопче до нас, дам тобі й хліба й кожушок, бо тобі зимно так ходити, а тепер зима. І пішов я за тою дівчиною, а вона мене накормила і приодягла, тай вже й не пустила з хати. Її тато і мама прийняли сирітку в найми і вона доси у них. Тут мені добре, не так, як у других—тут я своє роблю, тай потім заграю собі на сопілці. (*виймає сопілку*).

АННА. Деж ти вчив ся грати на сопілці?

ПЕТРО. От так, сам грав тай грав, тай щось і виграв. (*зачинає грати на сопілці*) Гі, гі, гі, що бо се я граю? Не сумної а веселої грати! Кажуть люди: Ти, Петре, дурний, у тебе нема глуздів. Нехай я й дурний буду, а все таки заграю деколи що. І сумної заграю і веселої заграю, як кому до вподоби. (*грає веселої*).

АННА. Перестань! заграй сумної!

ПЕТРО. Чому сумної? Тобі нині веселої грати. Вечером прийдуть свати.—

АННА. Перестань, перестань так говорити!

ПЕТРО. А правда, я й забув—не свати то від Івана. Ой, добрий то хлопець той Іван. Він мене любив і я його також любив. Тай що, коли він пійшов і не вертає, а пан писар казали, що він вже не живе.

АННА. Як, не живе?

ПЕТРО. А так, бо якась там копальня в Гамериці завалилась і засипала й його й других, що там робили.

АННА. То не правда!

ПЕТРО. Коли таке говорить пан писар, то й мусить бути правда. Пан писар мудрий чоловік, уміє читати з книжок і з газет і знає, що ся де діє. Коли тобі о тім не говорили, то тому, щоби тебе не засумувати.

АННА. Дій ся воля Божа! Видно, Бог так хотїв.

ПЕТРО. І я так кажу: Дій ся воля Божа, Бог нікого не опустить. Не опустить Він і тебе, так як мене не опустив. Михайла я ще не знаю, який він, бо мало до нас заходив. Але ка-

жуть, що його тато добрий, то й син буде добрий. Слухай, Ганусю, о що я тебе просити буду.

АННА. Говори, Петре—я все для тебе зроблю.

ПЕТРО. Коли вийдеш за Михайла, то не виганяй мене з хати, я буду тобі грати на сопілці і стерегти тебе, коли би Михайло був для тебе не добрий.

АННА. Так буде, як хочеш. А тепер заграй мені пісню тому, що я люблю.

ПЕТРО. Ага, знаю вже, котру. (*грає арію: Сумно, марно по долині...*).

АННА. (*сїдає і опираєсь руками о стіл*).

АКТ II.

(*Місце під лісом*)

СЦЕНА 1.

Петро і Софрон.

ПЕТРО. (*сидить під деревом і грає на сопілці, розглядаючись то на право, то на ліво*).

СОФРОН. (*входить по хвилі і побачивши Петра, задержуєсь перед ним*) Го, го, го, з тебе добрий музикант, як бачу й чую.

ПЕТРО. Гі, гі, гі, —

СОФРОН. А деж ти так навчив ся грати?

ПЕТРО. Так, так з себе—воно само прийшло—гі, гі, гі! Але вибачайте, що вас не завбачив. (*здіймає капелюх*).

СОФРОН. Нічого—нічого—

ПЕТРО. А куда ви, пане писар, так намірились?

СОФРОН. Вертаю до дому. Був в місті за поштою.

ПЕТРО. Ага, правда, через ліс дорога йде, а я гадав, що ви —

СОФРОН. Шукаю тут Гані? О, вона мені вже не в голові. Погорділа мною, хоть у мене й в голові повно і в кишени не порожно, і воліла піти за того хлопа Михайла, як за мене. Но, сїдай і ти, Петре, та розкажи мені, як їм веде ся? (*виймає з кишені різні звитки, котрі кладе на землю, а найшовши табакку, заживає*) Ага, ось й вона. Чи ти любиш табакку? А може ти волієш курити?

ПЕТРО. Хі, хі, хі—я з роду ще не курив. (*украдкою дивить ся на звитки на землі лежачі*).

СОФРОН. Так й закуримо собі оба і побалакаємо що то. Ти ся на мене гніваєш, Петре? (*виймає цигара*).

ПЕТРО. Я?—та за що? хибаж ви мені що злого вчинили?

СОФРОН. Я так думав. Коли ні, то ні. (*подає йому цигаро і виймає сірники*) Ну, закури собі і я собі закурю, хоть волюю табаку. Але бач, я з паанами в місті знаюсь і мушу з ними по їх моді жити. Вони табаки не заживають, лиш курять цигара. І я з ними курю. Ось тобі одно і закури собі. (*дає*).

ПЕТРО. (*бере*) Хі, хі, хі,—та і що я з тим маю вчинити?

СОФРОН. Роби так, як я роблю. (*запалює своє і його цигаро*).

ПЕТРО. (*закашлюєсь від диму*).

СОФРОН. Не ликай так диму, а пускай його так, як я. (*курить і пускає з рота дим*). От так.

ПЕТРО. Коли я так не вмю.

СЦЕНА 2.

Попередні і Олена.

ОЛЕНА. Диви, диви, Петро тут забавляєсь, а корови порозходились по лісі.

ПЕТРО. (*зриваєсь і біжить в глибину ліса*) А-гов сивуля! Кудя ти зайшла?

ОЛЕНА. Фе, стидайтесь, пане писар, заходити собі з пастухами.

СОФРОН. Або пастух не чоловік? Я хлопцями не горджу і люблю з ними поговорити. От, сїдай і ти собі коло мене, та побалакаем собі.

ОЛЕНА. Ще що? А може хотіли би собі так й пожартувати зі мною?

СОФРОН. (*встає*) Чому ні. Я дуже люблю дівчата і на край світа пійшов би за ними. (*гладить її під бороду*).

ОЛЕНА. (*відтругає його руку*) Та ну-бо!

СОФРОН. Глянь лиш, як тут в коло нас прегарно і пречудесно.

ОЛЕНА. Та так воно всюда.

СОФРОН. Але тут такої инакше. Така краса—так мило—

ОЛЕНА. Весь світ однаковий.

СОФРОН. То правда, але в лісі инакше. В лісі так романтично. (*деклямує*).

Надімною небо і сонце сіяє.

Вкрадаєсь між листе тихонько;

Докола вонь цвітів мене осіняє,
 То вітрець зашумить легонько,
 В корчах шелестить мала пташина,
 Щебече тай весело співає;
 То знов на сопівці відозвесь хлопчина
 І милу пісоньку заграє.
 Цілий світ, дуброва і звіри і птиці
 Пречудну музику видають,
 І співи і шуми і шелест і стук
 В одну мелодію ся зливають.

Правда, що то гарні віршики? Се я їх зложив для тебе, голубонько моя.

ОЛЕНА. Я ся на тім не розумію. До школи не ходила, тай вашої мови не розберу.

СОФРОН. А видиш, голубонько, який я мудрий. О, бо у мене в голові повно і в кишени не порожно. Не хотіла мене Ганя, так я її на злість готов з тобою оженитись. (*Гладить її під бороду*).

ОЛЕНА. Диви, диви, старому на женихане захотілось.

СОФРОН. Та я ще й не дуже так старий, як ти думаєш. А при такій пташочці, як ти, готов і відмолодніти.

ОЛЕНА. Ой, відай ваша голова вже не відмолодніє. (*хоче зловити за його перуку*).

СОФРОН. Та-бо—чого ти вченилась, до моєї голови? (*Держить рукою перуку*).

ОЛЕНА. Хочу лиш бачити, чи під тим окривалом є волосья.

СОФРОН. О, мудра голова ніколи не посивіє.

ОЛЕНА. Бо дурної голови і волос не держить ся. Ха, ха, ха...

СОФРОН. Жартуй собі, здорова, а я такой тебе люблю, і з тобою оженюсь. Ходи, най тебе поцілую.

ОЛЕНА. Го, го, го... і цілувати вам захотілось?

СОФРОН. Я мушу тебе поцілувати, чи хочеш, чи не хочеш! (*наміряєсь цілувати*).

ОЛЕНА. (*утікає*) А дайте мені спокій!

СОФРОН. (*біжить за нею*) Здогоню, тай й поцілую. (*обоє відбігають*).

СЦЕНА 3.

Петро (сам)

ПЕТРО. (*вийшов і дивить ся за ними*) Гі, гі, гі... а то старому хочесь по лісі бігати. (*кричить в сторону*) Краса,

куда ти знова? чому купи не держиш ся? (*біжить до корови, но побачивши під деревом звиток, що Софрон лишив, задержуєсь*) А се що? (*підносить*) Ага, то пан писар забули, сполоханий дівкою. Краса, куда ти? (*відбігає до корови*).

СЦЕНА 4.

Іван потім Петро

ІВАН. (*убраний з панська входить і розглядаєсь*) Здавалось мені, що хто-то тут і єсть. Давно вже я тут не був і хотів би побачити кого знакового.

ПЕТРО. (*вертає*) Аги, подуріли, чи що—все кортить її до ліса і не держить ся купи. (*побачивши Івана, задержуєсь, роздзявивши рот і приглядаєсь йому*).

ІВАН. (*приглядаєсь Петрови*) Чи не Петро то.

ПЕТРО. Гі, гі, гі... ви мене знаєте?

ІВАН. Чи не наймит ти від Білозубів?

ПЕТРО. Хиба що?

ІВАН. І не пізнаєш мене?

ПЕТРО. (*приглядаєсь йому*) Та ні. У нас не ходять в таких сукманах як ви.

ІВАН. Се-ж я, Іван, що пішов був до Америки.

ПЕТРО. Гі, гі, гі... таки Іван, а я тебе не пізнав, так ти змінив ся. (*біжить до него і хочєсь йому кинути на шию, но задержуєсь і відскакує боязливо*).

ІВАН. Та й чому втікаєш від мене?

ПЕТРО. Бо я тебе боюсь.

ІВАН. Чого боїшь ся?

ПЕТРО. Бо ти не Іван, а дух Івана.

ІВАН. Ні, таки сам Іван. (*приближуєсь до него*).

ПЕТРО. Не приближуй ся—з далека, з далека, бо я тебе боюсь!

ІВАН. Що-бо на тебе впало? Сеж я Іван.

ПЕТРО. Ні, ти дух Івана. Іван вже не живе—його копальня присипала і він пішов гристи сиру землю.

ІВАН. Хто таке наговорив?

ПЕТРО. Та пан писар таке говорили і вчитали те в газетах. А що пан писар скажуть, то й мусить бути правда, бо то дуже мудрий той пан писар.

ІВАН. То правда, що копальня завалилась і засипала багато наших людей, але я не був тоді в копальни і мене вона не засипала. Я-ж преці о тім писав.

ПЕТРО. Та до кого?

ІВАН. А до твого газди.

ПЕТРО. О, се вже неправда. Коли би газда дістали від тебе яке письмо, тобі й згадував був о тім. А то вони не згадували, а донесли їм о тім другі.

ІВАН. То не може бути. Піду і довідаюсь. (*хоче йти*).

ПЕТРО. Стій і не йди!

ІВАН. А то чому?

ПЕТРО. Бо і вони тебе возьмуть за духа Івана і боятись будуть так, як я.

ІВАН. Того вже за багато! Я тебе такой переконаю, що я правдивий Іван, а не дух його. (*біжить до него і хоче його зловити*).

ПЕТРО. Ай-ай-ай! гвалту! Хто жив, най мене ратує!... (*утікає*).

ІВАН. (*здоганяє його і ловить*) От так!

ПЕТРО. (*упадає на землю і опускає звиток, що держав в руці*) Ай, ай, ай!...

ІВАН. (*побачивши звиток, пускає Петра і підносить звиток*) А се що?

ПЕТРО. (*зривається і утікає в глибину, ховаючись поза дерево*) Ай-ай ай—тепер вже мене не зловиш і не удусиш!

ІВАН. Що то таке?

ПЕТРО. Не рухай того—не рухай, бо пан писар будуть гнівати ся. То вони згубили і тра їм віддати.

СЦЕНА 5.

Попередні і Олена

ОЛЕНА. (*вбігає задихана*) Бач його! заблаглось йому на женихане! (*побачивши Івана*) А!

ІВАН. (*ховає звиток*) Та се Олена—моя дорога сестричка!

ОЛЕНА. Іван! (*кидаєсь йому на ший*) Добре, що ти вернув, а то казали, що ти вже не живеш і що копальня тебе засипала. Але я все до Анни говорила: То не правда, він живе і верне. Ну і вернув ти.

ПЕТРО. Ну, коли він єї не удусив, то й мусить бути живим. Пі-гі-гі—а я дурний взяв його за духа. (*осміляється і приближається до них*).

ІВАН. Так, я вернув і привіз зі собою багато гроша. Тож то

буде Анна тішитись. Тепер я сміло піду до старого Білозуба і скажу: Віддай мені старий дочку за жінку.

ОЛЕНА. Ого!

ІВАН. Щож такого?

ОЛЕНА. Я й боюсь тобі те сказати.

ІВАН. Говори і не муч мене!

ПЕТРО. Та бо й скажи,—що Анна вже замужна.

ІВАН. Замужна?! . . .

ОЛЕНА. Так, замужна.—Але вона тут невинна. Вговорили в неї і в батька і маму, що ти не живеш, так і вийшла за муж за другого.

ІВАН. За кого?

ОЛЕНА. За Михайла Плесака.

ІВАН. Піду до него і скажу: Віддай мені Анну! А не схоже, то убю його—удушу!

ПЕТРО. (*відскакує*) Відай він таки дух Івана, коли бересь людей дусити. (*влянувши в бік*) А диви, тепер вже сивуля залізла в корчі. А-гов! куда ти, сивуля? (*відбігає, але по хвили вертає і несміло до них приближаєсь*).

ОЛЕНА. Не роби того, Іване,—бо коли його убеш, то тебе возьмуть до криміналу, і я зістану круглою сиротою. А я так на тебе ждала.

ІВАН. Так що маю робити? Пропала для мене Анна, то і мені не жити на світі. Знаю, що зроблю—верну назад до Америки, бо тут нема для мене житя.

ОЛЕНА. Возьми й мене з собою.

ПЕТРО. Тай й мене возьми, бо й я би хотів зістати таким паном як ось ти.

ІВАН. Не хочу навіть в село заходити, щоби не стрітись з Анною або Михайлом, бо тоді могло би ся що злого стати.

ПЕТРО. Дивіть, дивіть, пан писар вертає до нас. Віддай, Іване, ті папери, бо пан писар будуть ся гнівали.

ІВАН. Коли писнеш, що вони у мене, то й не жити тобі!

ПЕТРО. (*відскакує*) Не писну, не писну, тільки дай мені жити (*про себе*) Ні, відай він таки дух Івана, а не сам Іван, коли все бере ся дусити.

СЦЕНА 6.

Попередні і Софрон

СОФРОН. (*іде поволи і шукає по землі*).

ОЛЕНА. А, то ви, пане писар?

СОФРОН (*все шукає і не дивить ся на них*) Аги, де би я їх згубив? Коли їх тут не найду, то треба буде до міста вертати і там шукати. (*побачивши Петра*) А, то ти, Петре? Чи не згубив я що тут?

ПЕТРО. Коли шукаєте, то й певно, щосьте щось загубили.

ІВАН. (*дає йому знак, щоби мовчав*) Мусять бути ті папери важні, коли так зажурих ся за ними.

СОФРОН. Чи тут я згубив? (*шукає*).

ПЕТРО. (*споглядає на Івана*) Я не бачив тут нічого.

СОФРОН. А мені здаєсь, що коли я витягав цигара, то я витягнув з кишені також папери і на землю поклав. (*шукає*).

ПЕТРО. (*дивить ся все на Івана, котрий дає йому знаки, щоби мовчав*) Коли поклалосьте, то і шукайте. Мені не треба паперів, бо я не вчений і не вмю читати.

СОФРОН. (*побачивши Івана і Олену*) А то хто такий?

ПЕТРО. Хто?

СОФРОН. А той пан?

ПЕТРО. То—то жених Олени.

СОФРОН. Же—жених?

ПЕТРО. А вжеж. Дивить, як вони голубять ся.

ІВАН і ОЛЕНА. (*цілють ся*).

СОФРОН. Цілють ся?— Ну, ну, дивить, якого пана вона собі на чоловіка вишукала, і не згадувала навіть о тім.

ПЕТРО. Гі-гі-гі—а деж ви бачили, щоби дівки хвалились, що мають женихів?

ІВАН. (*до Олени*) Не спізнав мене, а Петро добре видумав. Тає й удаваймо женихів.

ОЛЕНА. Він бач до Анни залицяв ся, а коли вона вийшла замуж, то давай до мене. (*обіймають ся*).

СОФРОН. Ну—ну, таке то й мое щасє. До котрої дівчини я залицяюсь, так зараз навине ся жених і з під носа мені хапає. (*прибирає поважну міну і підходить до Івана і Олени. Хвилю дивлять ся вони на себе*) А ви з відки пане і як називаєте ся?

ІВАН. А вам до мене яке діло.

СОФРОН. Я тут писар в громадї і маю право кожного чужосторонця запитатись, хто він і звідки прибуває?.

ІВАН. Тут в лісі ви не урядуете. Я прийду до канцелярії і там я вже замельдуюсь. Знаю приписи громадські і горожанські.

СОФРОН. *(про себе)* Диви, який гордий. Але здаєсь мені, що я його десь вже бачив. *(до него)* Бо то знаєте, я тут писар громадський, тай й в голові у мене повно, і в кишени не пусто.

ІВАН. А щож мене тоє обходить, що у вас там в голові і в кишени?

ОЛЕНА. А видно, що вам в голові повно, коли й на голові повно клоча.

СОФРОН. А тебе що тоє обходить?

ОЛЕНА. Чому не обходить, коли ви говорили, що зі мною хочете женитись.

СОФРОН. *(боязливо дивить ся на Івана)* То — не правда.

ПЕТРО. Гі-гі-гі!

СОФРОН. А ти чого так висмішкуєш ся?

ПЕТРО. Ви кажете, що ви такий мудрий чоловік, а так вмієте брехати. Тож прецінь я сам чув, як ви говорили, що з Оленою хочете женитись.

ІВАН. Чи так? Так ви на тоє тут в громаді писарем, щоби дівчата баламутити? То ви тут дождуан.

СОФРОН. Алеж ні—ні, я лиш так жартував, бо знав, що Олена вже має жениха. Я хотів ся лиш довідати, чи вона його дуже любить. *(про себе)* Я таки його десь бачив. І голос його мені знакомий і лице знакове.

ІВАН. Ви, добродію, дуже здогадливий, тай і любите зиркати за дівчатами. Знаю о тім, говорили вже мені в місті о тім, що вас для дівчат із шкіл вигнали.

СОФРОН. Дуже прошу, я таки сам покинув школи, бо переконав ся, що і без шкіл можна жити, особливо, коли ся має повну голову і кишению не порожну. *(до Петра тихо)* Слухай, Петре, скажи, як його зовуть?

ПЕТРО. Я не знаю—я сам перший раз його бачу.

СОФРОН. Ей, чи не брешеш ти, Петре?

ПЕТРО. Я не вмію так брехати, як ви—гі-гі-гі...

СОФРОН. Нині-завтра я таки довідаюсь, хто він і звідки приходить. *(голосно)* Не перешкаджаю вам. Моє поважане!

ІВАН. І моє вам поважане.

СОФРОН. *(відходячи)* Де я його бачив?... де я його бачив?... *(відходить шукаючи по землі).*

СЦЕНА 7.

Попередні без Софрона.

ПЕТРО. Гі, гі, гі... а то й згулив його!

ОЛЕНА. Кажуть всі, що ти дурний Петре, а я ось й бачу, що ти розумний—розумнійший від пана писаря.

ПЕТРО. Гі-гі-гі.

ІВАН. Я межі вами троха розвеселів і забув о моїм горю. Бо коли я згадаю, що я жив лиш для Анни і сподівався, що коли верну з Америки, получимось і жити будем на віки, а так воно не сталось і Анна зістала жінкою иншого, а не моєю, то й на щож мені тепер придасть ся жите! Воно для мене лиш мукою буде. Я не міг би дивити ся, що Анна жие з иншим чоловіком.

ОЛЕНА. Та воно й правда, що ти завів ся в надїях. Но Анна тут невинна. Вона не хотїла йти за другого. Але бач, пан писар розніс по селї вістку, що ти вже не жиєш, що копальня тебе засипала, так Анна й услухала родичів і вийшла за Михайла.

ПЕТРО. *(ілянувши в глубину)* А куда ти знова, краса? *(відбігає).*

ІВАН. Знаю, що зроблю. Верну назад до Америки. Не хочу навіть в село заходити. А тебе прошу, не згадуй навіть, що я тут був.

ОЛЕНА. Не лишай-же мене, я також з тобою піду до Гамерики.

ПЕТРО. *(вбігає)* Газдиня йде!

ІВАН і ОЛЕНА. Де ти її бачив?

ПЕТРО. Та ось вона вже недалеко.

ІВАН. Щоби то зробити, щоби не здибатись з нею?

ОЛЕНА. Сховай ся тут де між корчами.

ПЕТРО. Ходи, я тебе вже сховаю. *(веде Івана в глубину і скриває його поза дерево, потім вертає).*

ОЛЕНА. Господи, що тепер буде?

СЦЕНА 8.

Попередні і Анна.

АННА. *(вже яко молодиця убрана)* А де то ви застрягли? Я жду й жду з полуденком, а вас як нема так нема. Гадаю собі: певно щось сталось, може корови залізли в чуже і хто їх й заняв, так тра й подивитись і занести полуденок.

ПЕТРО. Та ні, я їх вже добре стережу.

ОЛЕНА. А я ходила за грибами—шукала і шукала, та ні одного не найшла.

ІВАН. (про себе) Як її до лица бути молодичею.

АННА. Ну, так ось вам і полуденок. Ви певно голодні, так споживайте. (ставляє на землю горнець і розв'язує шматок) Ще горяче. (Розглядаєсь на всі сторони).

ПЕТРО. Таки так, що горяче. (бере ложку і їсть, не зважаючи, чи Олена їсть, чи ні).

АННА. Їдж і ти, Олено, бо вистигне.

ОЛЕНА. Я якось не голодна, опісля буду їсти.

АННА. (розглядаєсь на всі сторони) Слухай, Олено, чи тут з вами ніхто не був?

ОЛЕНА. Ніхто.

ПЕТРО. Та бо не бреши, бо був пан писар.

АННА. Не о писаря я питаю, а чи хто инший не був? (розглядаєсь).

ОЛЕНА. Та хто би мав бути?

АННА. Ей, не муч мене, та не укривай, бо я знаю все. Я варила полуденок, а тут і впадає пан писар до хати, тай через двері кличе: Іван вернув з Гамерики—він там під лісом з Оленою і Петром. Я й вхопила горнець і прибігла чим скорше сюда. Деж він? де Іван?

ПЕТРО. Та він бачите там за тим деревом скрив ся. (їсть дальше).

АННА. (біжить до дерева, з поза котрого виходить Іван—вони біжуть собі на зустріч і кидають ся в обняття). Іване!...

ІВАН. Анно!...

ОЛЕНА. Господи, що то тепер буде? Ой ти, ти бандуро, та на що зараз й випалляв?

ПЕТРО. (все їсть) Та бо не перешкаджай мені, коли я їм—ще удавлюсь.

АКТ III.

(Хата як в I. акті)

СЦЕНА 1.

Григорій, Катарина і Анна

ГРИГОРІЙ. Ну, я вже й убрав ся—час йти на торг, а ти ще там пораяш ся.

КАТАРИНА. Та бо й тра що взяти на торг і продати, щоби було за що купити соли і світла.

ГРИГОРІЙ. Ти, Анно, газдуй тут з Михайлом—ми не будемось барити—скоро вернемо.

АННА. *(помагає матери до бесаг класти яйці і т. д.)*

КАТАРИНА. Та бо ти всі яйці порозбиваєш. Так квапиш ся, як би й рада була нас позбутись.

АННА. А що мені в місті купите?

КАТАРИНА. А що хочеш, щоби купити?

АННА. Та хйба вже нічого не купуйте, мені нічого не треба.

КАТАРИНА. От і говориш, як не своя. Тобі тепер лиш жити. Мавш чоловіка, що тебе любить. І ми його любимо—вдав ся він і тобі і нам.

ГРИГОРІЙ. Та-бо ти стара не мішай ся до них, тай й не конопадь ся довго, бо сонце вже зійшло, а до міста не близько.

ПЕТРО. *(за сценою)* А-гов! Фі!... *(свище).*

ГРИГОРІЙ. *(через вікно)* А ти що знова?

ПЕТРО. *(за сценою)* Та ось яструб несподівано впав межі кури і вхопив тоту чубату. Фі! *(свище, вложивши два пальці в рот).*

КАТАРИНА. Падоньку моя! найкрасшу курочку мені вхопив!

ГРИГОРІЙ. Нехай на тім станесь.

СЦЕНА 2.

Попередні і Петро

ПЕТРО. *(входить)* А то вам й поганець—утік. Але най-но він в другий раз прийде, то я йому вже догоджу. Зроблю пістолю і убу собаку!

ГРИГОРІЙ. Тільки щобись сам не убив ся.

ПЕТРО. Або я дурний себе убивати? Його убу!

КАТАРИНА. Тепер вже ти конопадиш ся. Я вже готова і можемо йти.

ГРИГОРІЙ. Ну, так і ходім. А ти Петре доглядай дому, бо може Михайло з жінкою підуть в поле, то треба хати доглядати.

ПЕТРО. Ну-ну—не тра мене до того гнати.

ГРИГОРІЙ. Так і бувайте здорові!

АННА. *(цілує в руку вітця і матери).*

ГРИГОРІЙ. Пращавш ся, як би ми на віки розлучались. Ми скоро з міста вернемо. Ходи, стара!

КАТАРИНА. Иду вже. (обоє відходять).

СЦЕНА 3.

Анна і Петро

АННА. А Михайло де?

ПЕТРО. Та ось був на оборі, а пан писар його закликав і обі пішли поза хату.

АННА. Певно вже сказав йому, що Іван вернув.

ПЕТРО. Я було хотів підслухати, що вони з собою балакають, і підобрав ся під дерево, а тут саме в той час надлетів яструб і кури пополохав, тай й одну таки ухопив на сніданок.

АННА. Деж вони тепер?

ПЕТРО. Може ще за хатою—хиба піду і побачу.

АННА. Ні, зістань. Коли мав сказати, то вже й сказав. Дій ся воля Божа.

ПЕТРО. Та-бо вони там готові до полудня балакати і перескаджають нам.

АННА. (затикає йому рот) Тихо, не говори так голосно, бо може нас Михайло підслухати.

ПЕТРО. (тихше) Олена вже була і казала, що вона і Іван ждуть нас. Ходім.

АННА. Тепер не можна—треба перше Михайла за чим в село виправити. Ах, Господи святий! я чогось боюсь і дрощ мене переймає.

ПЕТРО. А я нічого не боюсь, а тішусь, що помандрую до тої Гамерики. Там мусить бути весело. Дуже мене кортить до Гамерики, бо хотів би зістати таким паном, як Іван. Гі-гі-гі...

АННА. Тихше! (затикає йому рот) Ти готов ще все попсувати.

ПЕТРО. А я все таки казав: Маємо втікати до Гамерики, то втікаймо ночію, а не в день, бо в день небезпечно— може хто побачити.

АННА. Коби хоть Михайла за чим з хати виправити. Коли вже знає, що Іван вернув, то довше не можна зволікати. Дій ся воля Божа!... Заграй мені тепер, Петре, тоту пісню, що я так люблю.

ПЕТРО. Коли хочеш, то я заграю. (грає на сопівці).

АННА. (сїдає і опираєсь о стіл).

СЦЕНА 4.

Попередні і Михайло

МИХАЙЛО. (*входить, сідає і слухає пісню, а коли Петро перестав грати, говорить*): Файна пісня—вона і мені сподобалась.

АННА. (*як би зі сну пробудилась*) А, то ти, Михайле?

МИХАЙЛО. Тато і мама вже пішли?

МИХАЙЛО. Пішли, але казали, що скоро вернуть.

МИХАЙЛО. І я мушу на хвильку скочити в село.

АННА. До кого маєш діло?

МИХАЙЛО. Хочу попросити ґаздів, щоби мені допомогли сіно скосяти. Вже час на сіно.

АННА. А довго там бавити ся будеш?

МИХАЙЛО. От так малу годинку, а коли бим довше забавив ся, то ти не скучай. Маєш тут Петра, а він тобі заграє пісню. Лиш ти, Петре, грай веселу, а не таку сумну, як ось тепер грав. Вона файна, але я все таки волію веселу. Тай і ґаздиня воліє веселу. Правда, Анно, що ти волієш веселу.

АННА. Най грає і веселу—мені все одно. Але ти, Михайле, мене не любиш, коли неправду говориш.

МИХАЙЛО. Чому неправду говорю?

АННА. Ти не йдеш до ґаздів за орудкою, а до кого іншого.

МИХАЙЛО. А до когож, думаєш?

АННА. (*гладить його*) А з ким ти тепер на оборі балакав?

МИХАЙЛО. З паном писарем.

АННА. А що він тобі говорив?

МИХАЙЛО. А що—говорив, що відай Іван з Гамерики вернув, бо бачив вчера якогось панича, котрий з мови і з лиця вигляда на Івана.

АННА. І ти хочеш дізнати ся, чи то Іван?

МИХАЙЛО. Ні, але пан писар говорив, що має мені щось важного сказати.

АННА. (*гладить його і приміляєсь*) А скажеш мені, що тобі скаже?

МИХАЙЛО. Моя ти голубко! хибаж я тебе не люблю і мав би перед тобою все таїти?

АННА. Ну, коли так, то йди. А на дорогу поцілуй мене.

МИХАЙЛО. (*цілюєсь з нею*) Ах, моя ти голубко, моя ти перепеличко!... я лиш для тебе живу—я лиш для тебе жити хочу. Скажи, чи ти мене любиш?

ПЕТРО. Як би не любила, тобі й не вийшла була за вас.

АННА. Петро добре каже.

МИХАЙЛО. А колиб так Іван вернув, чи і тоді не перестанеш мене любити?

АННА. І тоді не перестану любити.

МИХАЙЛО. Ну, так я й спокійний. Піду тепер і скажу тобі, що пан писар мені скаже. До побачення, моя голубко! *(цілує і відходить)*

СЦЕНА 5.

Анна і Петро

АННА. Господи, прости мені, що я збрехала і що зводжу чоловіка! Як би хотіла його любити, но коли бачу Івана, серце моє до него жене. Ах, тато, мамо, чого ви мене присилювали йти за другого? Чому ви увірили, що Іван не живе і не ждали на него? Чи не ліпше, щобим була зістала дівкою, як тепер проневірितись чоловікови і втікати з Іваном в далекий світ? Я не можу противитись Іванови—що він скаже те й зроблю. Нехай скаже умерти, то й умру.

ПЕТРО. Е, не буде так зле, як говориш. Коли бисьмо лиш дістали ся до той Гамерики, то й все добре буде.

СЦЕНА 6.

Анна, Петро і Іван.

ІВАН. *(відчиняє двері і говорить)* Чи ти вже готова?

АННА. Готова, готова. Вступи до хати—чоловік пішов в село до пана писаря.

ІВАН. Я й завбачив його, як пішов в ту сторону, тай й скочив до тебе, щобись ся спішила. Пан писар готов мене заарештувати, хочай я того не боюсь, бо маю і на него таке, що його убає.

АННА. Що таке?

ІВАН. Вчера впали в мої руки папери пана писаря.

ПЕТРО. Тоті, що він згубив, а я найшов?

ІВАН. А тоті—тоті. А з них знаєш, чого я довідав ся?

АННА. Чого?

ІВАН. Всі листи, що я писав до тебе і до твого батька, або і до сестри Олени, він з почти відбирав і при собі задержував.

ПЕТРО. А то тобі й поганий чоловік!

ІВАН. Через него лиш зістала ти жінкою другого, а не моею. *(виймає пакет і показує)* Диви, всі тоті листи він до тепер при собі носив.

ПЕТРО. Тепер то я вже знаю, чому він все говорить, що у него кишенья не порожня.

ІВАН. Бо знав, що вони виявлять його діла, за котрі може бути укараний. Але нехай його Бог карає, не я! Я не можу тут в селі зістати і не можу дивитись на те, що ти другого жінкою а не моєю. І хоть би ти хотіла розвестись з чоловіком, то й тоді ксьондз не звінчав би нас. А там в Америці інші права—хто там ся дістане, хотьби вже й був де жонатий, то ксьондз звінчає його.

ПЕТРО. Може і я там найду собі жінку, бо тут мене жадна дівка не хоче. Кожда каже, що я дурний і вона не хоче мати дурного чоловіка—гі-гі-гі...

ІВАН. Ти Петре багато мені допоміг, бо через тебе я тоті листи дістав. Я тобі того ніколи не забуду. Ти підеш з нами і добре тобі у нас буде.

ПЕТРО. Гі-гі-гі... я буду в Гамериці, буду таким паном, як ти, і буду мати жінку! гі-гі-гі (*скаче*).

ІВАН. Лиш збирайте ся скоро, бо час вже йти.

ПЕТРО. Я вже зібраний—ось все мове, що маю (*показує сепілку*) Там я вам буду грати, чого схочете, щоби вам не скучалось.

АННА. І я вже готова—можемо йти. Пращайте тато і мамо, що ваша дочка вас на старість покидає. Я вас не виную, що віддалисьте мене за Михайла—тому всему винен пан писар. Прощай і ти Михайле, що не додержую тобі присяги, яку зложила перед престолом. Ти добрий чоловік, любив мене і може було би мені з тобою добре. Но щож—коли серце моє належить до иншого і я йому повинуюсь. Йду в далекий світ, бо тут мені годі бути. Прощай моя рідна хатинко, де я вродила ся і виросла. Мала ти, а в тобі мені було добре. Я галала тут й вмерти, но Бог инакше зарядив—моє призначене вмрати на чужині.

ПЕТРО. (*плаче*) Гі-гі-гі... і мені якось сумно стало розставатись з сею хатиною, де я притулений зістав від спрїтства. Ви газдине мене притулили і з вами я йду, де ви йдете.

АННА. Прощайте сусїдн і всі, з ким я жила і веселила ся! (*бере ся за руки з Іваном і вони звертають ся до дверей йти, но двері були вже відчинені і в них видно Михайла, а поза ним Софрона, котрий не входить до хати, двері позістають відчинені*).

СЦЕНА 7.

Потеревдні, Михайло і Софрон

(Михайло стає в дверях—Олена і Іван стримують ся—мовчанє—вони дивлять ся на себе через довгий час. Софрон заживає табаку і усміхаєсь)

ПЕТРО. *(про себе)* Ось тобі й ґазда! що тепер буде?

МИХАЙЛО. А зі мною не хочете попрацати ся? Хибаж я не заслужив на то, щоби зі мною попрацатись? Анно, я-ж твій чоловік, попрацдай ся й зі мною і коли вже так стати ся має, що хочеш мене покинути, то я й не силюю тебе, щобиєсь зістала. Зістану тут як та сирітка і потішати буду тата і маму, котрі на старість позістануть самі і плакати будуть за своєю одинокою дитиною. Я не буду плакати бо так статить мусіло. Та й не нарікай на мене, що я тобі завязав світ, що я може силював тебе піти за мене. Ти з Іваном будеш щасливою, як зі мною. Чи правда? Кажи!... *(мовчанє)* Чи ви обое понімили, чи що? Говоріть—я вас слухати буду.

ІВАН. Ти Михайле тут невинний і я виджу, що ти чоловік розумний.

МИХАЙЛО. І ти був би розумнійший, колибиєсь те, що задумав, инакше зробив був.

ІВАН. Як инакше?

МИХАЙЛО. Не тра тайком втікати з чужою жінкою, бо на тім лиш я потерплю. Всі скажуть: диви, Михайла покинула жінка і мусів він бути для неї злим чоловіком. Се вона так вчинила. А я прецінь не був для моєї жінки злим чоловіком. Скажи, ти Анно, чи я для тебе був злим чоловіком?... Колиж ні, то й чому робиш мені такий сором, що тайком втікаєш?

ІВАН. Як жеж мали ми вчинити?

МИХАЙЛО. Так було вчинити, щоби і ти і вона і я був вдоволений і на нікого з нас нечесть не впала.

ІВАН. Я не хочу, щоби нечесть на кого з нас впала.

МИХАЙЛО. Не хочеш нечести, а не роздумав над тим, що робиш. Треба було перше до мене прийти і сказати: Віддай мені тую, котру я любив і люблю, а я був би вже так зробив, щоби і ти був вдоволений і Анна була вдоволена і я був вдоволений. А то заледви вчєра вернув в село, нині вже й відходиш, та і пориваєш чужу жінку. Та й далеко булибиєсь зайшли? До границі заледво, Анна пашпорта не має і булиби єї задержали і шупасом до мене відставили. Чи то не був би сором для мене і для неї?

ІВАН. То правда, що я не застановив ся над тим добре. Так скажи, що і як вчинити, щоби ми всі були вдоволені! Ціле село знало і ти знав, що я Анну люблю і що пійшов в далекий світ, щоби заробити що то на газдівство. Но лихі люди вчинили мене вмерлим...

МИХАЙЛО. Хто вчинив тебе вмерлим? Ціле село так говорило.

ІВАН. А хто розпустив ту вістку по селі?

МИХАЙЛО. Хто?

ІВАН. Ваш пан писар.

СОФРОН. (входить до хати) То не правда! таке писали по газетах.

ІВАН. А, то ви, пане писар? Добре, що й ви сюда приходите?

СОФРОН. Е, що тут з тим пройдисвітом церемонитись і так лагідно з ним обходитись. Зв'язати його і віддати до суду, а я вже посвідчу, що на власні очі бачив, як він викрадав чужу жінку- і хотів з нею до Америки втікати, щоби єї там спродати. За уведене чужої жінки суд остро карає.

ІВАН. Чого ви пане писар мішаєтесь до не свого діла?

СОФРОН. Як то, я не маю мішатись? (заживає табаку) Я тут в селі перша особа і яко урядник маю уважати, щоби в селі був порядок. Го-го-го! не виведеш мене в поле, бо у мене й в голові повно і в кишени не порожно.

ІВАН. А видно, що не було в кишени порожно, коли вона була напхана чужими річами. (йде до дверей й зачиняє їх).

СОФРОН. (змішаний) Що хочеш робити?

ІВАН. Хочу переконати, що вона кишеня не була порожна. (виймає пакет) А се що?

СОФРОН. (хоче вхопити).

ІВАН. (не дає) О, зась до того—від мене не скоро дістанете, бо тоті папери не суть вашою власністю, а моєю. А тепер скажіть мені, яким правом посміли ви відбирати листи з почти через мене послані і у себе придержувати?

СОФРОН. Я жадних листів не придержував.

ІВАН. (виймає з пакета листи) А ось тоті листи, що робили у вас в кишені?

СОФРОН. (змішаний) Я їх не мав.

ПЕТРО. Та же говоріть правду, пане писар. Преці ті папери ви згубили там під лісом, коли давалисьте мені цигара, а я їх там найшов.

СОФРОН. (*цофаєсь до дверей і пробує вийти*) Ти найшов? Я нічого не згубив.

ІВАН. Коли ви випераєтесь, то я віддам ту справу до суду а там вийде вся правда як олива. Коли я в чім провинив, то й хочу бути укараний. Но і ви провинилисьте. Я не хотїв з того ужиток зробити, але коли ви так хочете, то й зроблю.

СОФРОН. (*вивалює силою двері і утікає*) Побачимо, хто з нас перший піде до арешту!

СЦЕНА 8.

Попередні без Софрона

ІВАН. Втік! видно, що почуваєсь до вини.

ПЕТРО. Я сам то посвідчу, бо сам видїв, як він тоті папері згубив.

МИХАЙЛО. Розтолкуй мені, що то значить?

ІВАН. Річ дуже ясна. З Америки я писав листи до Анни, до сестри Олени і до старого Григорія, а він ті листи перехоплював і у себе задержував а відтак і вигадав що мене копальня присипала. Всі тоті листи що до одного ось тут в тім звітку ся находять—ані одного не віддав.

МИХАЙЛО. І я увірив в його слова, тай також думав, що ти вже не живеш. Але що він мав в тім, що придержував?

АННА. Хотїв ся зі мною оженити, тай й голосив, що Іван не живє.

ПЕТРО. Гі-гі-гі—хотїв ся женити, бо і мене все випитував про Анну, чи вона би за него не пішла.

МИХАЙЛО. (*сїдає і задумуєсь*) Все воно добре, но що ми тепер чинити будемо? Кажи ти, Анно, що чинити хочеш?

ІВАН Я за ню відповім. Я слухав тебе Михайле, терпеливо, як ти говорив, і дізнав ся, що ти чесний чоловік. Инший на твоім місци був би вхопив сокиру або друк який і був мене повалив в голову. Но ти був спокійний і до серця говорив. Послухай тепер, що я скажу.

МИХАЙЛО. Слухаю.

ІВАН. То правда, що я любив і ще люблю Анну, і хотїв єї тобі вкрасти, тай утечи до Америки. Тепер же я инакше постановив діло залагодити.

МИХАЙЛО. Як хочеш залагодити?

ІВАН. Анна не може бути жінкою нас двох. Вона шлюбувала вірність тобі, так нехай-же і зістане при тобі. (*до Анни*) Анно, забудь про мене і жий з Михайлом, він був і буде для тебе добрим чоловіком. Забудь про мене і бувай здорова!

АННА. Кудаж хочеш йти?

ІВАН. А кудаж? До Америки вертаю, бо тут твій вид мене троїв би і я би помішав вам ваше супружеске житє. А я того не хочу, я хочу, щоби ви жили в супокою і були щасливі. Прости мені, Михайле, що я хотів житє тобі затроїти, і бувай здоров! (*вистягає до него руку*)

МИХАЙЛО. Добрий і чесний хлопче! нехай же тебе за тое устисну! (*обнимає його*)

СЦЕНА 9.

Попередні і Олена

ОЛЕНА. (*побачивши їх в обняттях*) А се що? що тут дїе ся?

ПЕТРО. Вже не йдемо до Гамерики. Коли газдиня зістає, то і я зістаю. Я їй тут буду грав на сопілці, щоби її не скупилось.

ІВАН. Так, грай на сопілці, добрий Петре, так голосно, щоби аж я її голос там в чужині почув. Мені буде здаватись, що я в своїм краю жию. Тепер пращайте всі і згадайте коли і про мене. Олено, ходім!

МИХАЙЛО. Ні, я тебе не пущу—ти мусиш з нами зістати ще бодай день—два, а відтак, если схочеш, помагай Бог в дорогу.

АННА. Зістань, Іване, зістань!

МИХАЙЛО. Видиш, і жінка просить, так хоть її послухай.

АННА. Михайле, чи ти мені прощаєш?

МИХАЙЛО. Я-ж преці і не гнівав ся на тебе.

АННА. (*кидаєсь йому на шию*) Ах, мій добрий Михайле!

МИХАЙЛО. (*обнимає її*).

ОЛЕНА. Коли Анна зістає, то і я зістаю і не піду в ту Гамерику. Зістань і ти, Іване, тай також не йди з свого села. Я тебе тут висватаю, тай будемо тут жили і в своїм краю вмпрали.

АННА. Я вже маю для Івана жінку.

ОЛЕНА. А кого?

АННА. А сестру Михайла, Євку.

ОЛЕНА. Таки так—вона в сам раз для него.

МИХАЙЛО. І я так думаю. Оженимо тебе з Євкою і будемо газдували щасливо, а відтак пошукаємо і для Олени жениха.

ОЛЕНА. Е, хтоби там мене бідну взяв?

МИХАЙЛО. Се вже наше діло. Коли Іван зістане нашим

сродником, то й ти до нас будеш належала.

ПЕТРО. Гі-гі-гі—а я вам на весілю на сопілці заграю.

МИХАЙЛО. Добре, добре, заграєш, а тепер скоч до коршми і принеси нам меду. Маємо преці гостя—треба його прийняти.

ПЕТРО. Добре, пане ґаздо. (*відбігає*)

МИХАЙЛО. А ти жінко пошукай там у коморі, що маєш, і давай, а не жалуй нічого.

АННА. Поможи мені, Оленочко. (*обі приготавляють стіл і кладуть всяке їджене*)

СЦЕНА 10.

Попередні, Григорій і Катарина

КАТАРИНА. Ось і ми вже вернулись. (*видивляєсь, побачивши гостей*) А се що? що тут таке робить ся?

МИХАЙЛО. Тато, мамо, маємо гостя.

ГРИГОРІЙ і КАТАРИНА. Та якого гостя?

МИХАЙЛО. Та ось Іван вернув з Гамерики.

ГРИГОРІЙ і КАТАРИНА. Та таки так. Як ся маєш Іване? Прецінь вернув до нас назад, а то розпустили вже вістку, що ти не жиєш.

АННА. То пан писар таке видумав.

ГРИГОРІЙ. Таки і пан писар. Та ми його і стрітили там під лісом. Коли нас зобачив, та й скрутив на иншу дорогу—гейби не хотів ся з нами здибати.

СЦЕНА 11.

Попередні і Петро

ПЕТРО (*вбігає держучи фляшку в руці, котру кладе на стіл*) А то тобі й на! пан писар втік з села! гі-гі-гі.

ВСІ. А се як?

ПЕТРО. Та в коршмі всі розказують о тім, що він відіслав ключі від канцелярії війтови, тай казав сказати, що за службу дякує.

ІВАН. Хто під ким яму копає, сам в ню впадає.

ГРИГОРІЙ. Та нехай собі йде. Іван також письменний і буде в нас писарем.

ВСІ. Так, таки так! трактament вже готовий. Сідайте до стола!

КАТАРИНА і АННА. Просимо! просимо!

МИХАЙЛО. Зачинайте ви, тато!

(*Всі сідають—Григорій наливає до чарок.—Завіса упадає*).

КОНЕЦЬ.